

מדיניות ארה"ב כלפי ישראל והמזרח התיכון גיליון 84 (נובמבר 2019)

השגריר (בדימוס) ברוך בינה*

דצמבר 2019

מדיניות "הלחץ המירבי" של ארה"ב כלפי איראן טרם הצליחה; שינוי עמדת ארה"ב ביחס להתנחלויות, עליו בישר מזכיר המדינה פומפאו, נתפס כקוסמטי בלבד (לטובת נתניהו) שכן גבולות הקבע יוסכמו רק במשא ומתן. השילוב בין צירוף התפוגגות רושם חיסול אל-בגדאדי, העדר יכולות של ממש בעראק, הזיג-זג בסוריה, העיכוב הלא מוסבר בהעברת תקציבים (שכבר אושרו) ללבנון, והגישה הרכה-מדי כלפי תורכיה (לאחר קשיחות מוגזמת בחודשים הקודמים ותוך מחלוקת פנים-ווישינגטון) מגביר את רושם ההתאיינות האמריקנית במזרח התיכון ושולח גורמים באזור לנפשם.

המאבק בטרור: הצהלה האמריקאית על הריגת אל-בגדאדי היא מובנת אך מוקדמת, שכן אם לשפוט לפי התקפותיה המוצלחות של "המדינה האסלאמית של ח'ורסאן" (ISK), שאלפי לוחמיה רואים באל-בגדאדי המת את "הח'ליפה הנעלם", יכולת ההתאוששות של דאעש עדיין לא מוצתה. בקהילת הביטחון הלאומי מעריכים שבעיות האזור מתמידות: לבנון קורסת, איראן משתלטת על עיראק, ובמצרים שורר כאוס המזכיר את ימי נפילת מובארכ. טוענים שם שעל ממשלות המערב, ובראשן ארה"ב, להתנות כל סיוע למדינות האזור ברפורמות אמיתיות, שאם לא כן זהו פתח לשובו של דאעש. לטענתם, נסיגות אמריקניות נוספות מהמזרח התיכון אינן רצויות, כי האביב הערבי נכשל ובעידן הפוסט-אמריקני כל מדינה פועלת למען האינטרסים שלה בהעדר כוח מעצמתי מתכלל. לקראת כינוס חברות הקואליציה נגד דאעש ב-14 בנובמבר עלו לדין מרכיבי סדר היום האמריקני: כיצד תתבטא מנהיגות ארה"ב, איך תיראה המפה העתידית של סוריה, ומה יעלה בגורל עצורי ולוחמי דאעש השואפים לשוב למערב (וכרגע יש לפחות לוחם דאעש אמריקני אחד התקוע בין תורכיה ליוון)? סוגיות האזור, ובהן ההפגנות בעיראק, איראן ולבנון, זכויות האדם במצרים, לוב, והכוח הרב-לאומי בסיני, נדונו גם בין ארה"ב לשותפיה הבריטים והצרפתים.

ישראל והפלסטינים: מאמצי ארה"ב (וישראל) למנוע בעצרת האו"ם את חידוש מנדט אונר"א כשלו, ברוב של 170 מול שתיים שהתנגדו ושבע שנמנעו. "תכנית המאה" של טראמפ, המוקפאת בשל המשבר הפוליטי בישראל, נכנסה החודש לתרדמת עמוקה עם הודעת מזכיר המדינה פומפאו על [שינוי עמדת ארה"ב ביחס להתנחלויות](#), לפיה ארה"ב אינה רואה אותן כבלתי-חוקיות. הצהרה זו עדיין מותירה את המעמד הסופי של השטחים למשא ומתן ישראלי-פלסטיני ונתפסת אפוא בעיקר כמתנת בחירות לנתניהו. אולם, בפועל היא מסמלת התקרבות של הממשל לאימוץ פתרון המדינה האחת. בזירה הפוליטית, נתקבלה הצהרת פומפאו בביקורת מצד המועמדים הדמוקרטים לנשיאות וכן [מצד 107 חברי קונגרס דמוקרטים](#), ובהם יהודים (ביוזמתו של המחוקק היהודי אנדי לוין, נצר לשושלת מפוארת של מחוקקים יהודים תומכי ישראל). בקהילה היהודית התגובות היו מעורבות: "האיחוד האורתודוקסי" והקואליציה היהודית-רפובליקנית ברכו על שינוי העמדה, אך איפא"ק הבהיר שאינו נוקט עמדה, ארגוני שמאל פרוגרסיביים גינו אותה וג'י סטריט הגדיר אותה כמנוגדת לחוק הבינלאומי. במקביל, מחלקת המדינה מתחה [ביקורת על החלטת בית הדין האירופי](#) המחייבת סימון תוצרי ההתנחלויות. מחוקקים גינו את ההחלטה ובכיר המיעוט הדמוקרטי בוועדת החוץ, הסנטור מננדז, כתב [מכתב חריף לשגריר האיחוד האירופי](#) בווישינגטון. וועידת הנשיאים והועד היהודי האמריקני יצאו נגד ההחלטה. טראמפ, מצדו, סרב לבקשת נתניהו להעביר 12 מיליון דולר למנגנוני הביטחון הפלסטינים, שקוצצו במסגרת הקיצוץ הכולל שביקש נתניהו, ואמר שאם זה חשוב לנתניהו אזי שיעביר את הסכום לפלסטינים בעצמו.

* השגריר לשעבר ברוך בינה הוא עמית מדיניות במכון מיתוים. הוא שירת בין היתר כסמנכ"ל צפון אמריקה במשרד החוץ, כשגריר ישראל בדנמרק, כסגן ראש הנציגות בווישינגטון, וכקונסול כללי בשיקגו.

תקיפת ישראל את בכירי הג'האד האסלאמי נתקבלה בהבנה בארה"ב, ולאחר 4 הרקטות שנורו מסוריה לישראל ב-19 בנובמבר אף הגן המועמד לנשיאות ג'ו ביידן על זכות ישראל להגנה עצמית והתהדר בתרומת ממשל אובמה למערכת "כיפת ברזל". כמוהו עשו גם הנשיא טראמפ וסגנו, ורוב המועמדים הדמוקרטים, למעט וורן וסנדרס שנוקטים עמדה מאוזנת יותר. מזכיר המדינה פומפאו ציף שהתקפת הרקטות נעשתה בשליחות איראן, ומחלקת המדינה שיגרה לישראל ב-13 בנובמבר שני בכירים לדון במצב הביטחוני (עוד ביקר ראש הסוכנות להגנת הסביבה שבא לוועידת המים).

יהודים בארה"ב: דו"ח ה-FBI קבע שבמהלך 2018 בוצעו בארה"ב 16,039 פשעי שנאה, מהם 57.8% נגד יהודים (ו-14.5% נגד מוסלמים). ראש הליגה נגד השמצה תבע שפשעי שנאה ואנטישמיות ידווחו בתקשורת כ"חדשות לאומיות". אשר ליחס לישראל, הניו יורק טיימס קבע כי בעוד הדמוקרטים התפארו בעבר שאין חילוקי דעות גלויים בינם לבין ישראל, הרי שכיום הפערים רחבים ונתפסים כלגיטימיים, כפי שבא לידי ביטוי בנאומים של בכירים דמוקרטיים בכנס ג'יי סטריט האחרון. ואכן, [סקר הוועד היהודי האמריקני](#) מעלה שרוב הקהילה היהודית העמיק את עמדתו הליברלית וסביר שלא יצביע לטראמפ בבחירות 2020 למרות העברת השגרירות לירושלים. במאמר שפרסם המועמד לנשיאות ברני סנדרס הוא [הציע ליהודים פרוגרסיביים](#) כיצד לשלב בין תמיכה בישראל, בזכויות הפלסטינים ובמלחמה באנטישמיות.

סוריה: בווישינגטון קיימת תחושת אנדרלמוסיה עקב הנסיגה של הממשל מתכנית הנסיגה מסוריה. הדבר בא לידי ביטוי גם [במאמרו בניו יורק טיימס של פול וולפוביץ](#), לשעבר סגן מזכיר ההגנה וימני מוצהר. ואכן, חודשיים לאחר הודעת טראמפ על נסיגה קרובה ובעוד הרוסים חוגגים את התבססותם במנחת שבנו האמריקנים בסמוך לעיר קובאני, אמר יו"ר המטות המשולבים מיילי ב-10 בנובמבר שארה"ב תשאיר בסוריה בין 500 ל-600 חיילים. מזכיר ההגנה אספר הרחיב שמדובר בהמשך לחימה מול דאעש בשיתוף כוחות ה-SDF הכורדים, למניעת השתלטות דאעש על שדות הנפט והפיכתם למקור כספי עבורם. על רקע החשש כי ההתאיינות האמריקנית בסוריה תזלוג אל אפגניסטן ותחריף את מצב הקואליציה, קיים טראמפ "ביקור של חג ההודיה" בכוחותיו באפגניסטן.

תורכיה: לאור הכרת בית הנבחרים בטבח הארמנים, שקל נשיא תורכיה ארדואן לבטל את ביקורו בווישינגטון ב-13 בנובמבר. הקונגרס הכין לו כתף קרה, כש-[17 מחוקקים קראו לטראמפ לבטל את הביקור](#), בשל הפלישה לסוריה, פרשת ה-S-400 וסוגיית זכויות האדם. חמישה סנטורים שיגרו [מכתב דו-מפלגתי למזכיר המדינה](#) וקראו להקפיד שתורכיה לא תחרוג ממחויבויותיה הטריטוריאליות בסוריה שנקבעו בהסכם שהושג ב-17 באוקטובר. זאת, לאור ידיעות על תקיפות נגד כורדים. בכיר המיעוט הדמוקרטי בוועדת החוץ בסנאט פרסם ["עשר שאלות לארדואן"](#), החל מיחסו לישראל ולחמאס וכלה בהפיכת כנסיית האיה סופיה באיסטנבול למסגד. הביקורת באה גם מצד רפובליקניים מובילים, דוגמת הסנטור לינדסי גרהאם (שחסם בסנאט החלטה ארמנית מקבילה לזו של בית הנבחרים). נוקשות זו קשורה גם במכשלות שתורכיה מטילה על יישום מדיניות נאט"ו במדינות הבלטיות ובפולין, כתגמול על הימנעות אירופה מהכרזת הכורדים כארגון טרור ובשל הגינוי האירופי לפלישה התורכית לצפון סוריה. הגדיל לעשות הכדורסלן התורכי [וכוכב ה-NBA אנס קאנטר, שמתח בווישינגטון פוסט](#) ביקורת חריפה על ארדואן בסוגיית זכויות האדם והחופש. הממשל נערך לדון בעימות בין תורכיה למדינות מזרח אגן הים התיכון סביב חלוקת מאגרי הגז ומכלול היחסים, גם לאור העובדה שתורכיה אינה משתתפת בתמרונים הימיים "מדוזה" (בהם משתתפות יוון, קפריסין ומצרים, לצד ארה"ב שמשקיפה). עוד השתתפה ארה"ב בפסגת האנרגיה באתונה ב-1 באוקטובר, בה הזהיר פומפאו את תורכיה מפני "קידוחים בלתי חוקיים".

אך ארדואן, שהגיע לווישינגטון עם יעדים ברורים, יכול לסכם ביקור מוצלח בכל הקשור לממשל. טראמפ תאר את היחסים כ"נהדרים" וציין שהוא "אוהד ענק" של ארדואן. הוא הגדיר את הנשיא התורכי כשותף גלובלי חשוב, שיבח את יחסי תורכיה עם הכורדים, את הפסקת האש (ההסכמת) בסוריה וכן את תרומתו (המזערית) של ארדואן לנעשה באפגניסטן. טראמפ ומחלקת המדינה רמזו על אפשרות לפתרון סוגיית ה-S-400, אולי על ידי אי-השמשות המערכת הרוסית. עוד סימן טראמפ יעד דמינוי למסחר אמריקני-תורכי בסך 100 מיליארד דולר. בפועל, הוא קיבל את עמדת ארדואן – ולא את זו של מקרון – בסוגיית הפלישה התורכית לצפון-סוריה. טראמפ וארדואן מזהים מאבק משותף במה שהם מכנים "Deep State", אך אפשר שעמדתו הרכה של טראמפ כלפי ארדואן נשענת גם על "קשר שלושת החתנים" שבין ג'ארד קושנר, שר הכלכלה התורכי (חתנו של ארדואן) וחתנו של איל עסקים תורכי המשמש כבכיר במערך הפיננסי של טראמפ. נושא נוסף שארה"ב תאלץ להידרש אליו, הגם שהוא עדיין מעבר לאופק, הוא [שאיפותיה הגרעיניות, הכמוסות, של תורכיה](#), נושא

אליו חזר ארדואן בשיחה עם חברי מפלגתו (למשל, [בהערה מרירה](#) על כך שיכולת גרעינית ניתנה לישראל ולמעצמות שונות, אך לא לתורכיה). עקב זאת, הפדרציה של מדענים אמריקניים (FAS), ארגון מדענים ותיק ויוקרתי שנוסד ב-1945 ושמטנגד לנשק גרעיני, קרא להוציא מאינג'רליק שבתורכיה את כוח הגרעין האמריקני.

איראן: ביום השנה ה-40 להשתלטות על שגרירות ארה"ב בטהראן, נשאלת השאלה אם אין מקום לנסות ולחדש קשרים בין המדינות. אובמה נכשל, ותחת טראמפ זה קשה יותר כי ח'מנאי אינו מעוניין ביחסים. העוינות האיראנית כלפי ארה"ב סוקרה היטב [בכתבת הניו יורק טיימס על מסמכי מודיעין איראניים](#), לפיהם איראן השתלטה על משאבי מודיעין אמריקנים מרגע הנסיגה מעיראק ב-2011 ומנהלת מעקב אחרי גורמים פרו-אמריקנים בעיראק.

ח'מנאי בישר על חידוש ההעשרה בפורדו וקבע שכשיחזרו המדינות החתומות להיות מחויבות להסכם הגרעין אזי גם איראן תפסיק את ההעשרה. הנשיא רוחאני "הודה" לארה"ב על שאפשרה לאיראן להתניע את השלב הרביעי בנסיגתה מההסכם. בתגובה, ציץ טראמפ כי "זהו צעד רע מאד". מחלקת המדינה הגדירה זאת כ"צעד גדול בכיוון הלא נכון" והבהירה שמדיניות "הלחץ המירבי" על איראן תימשך. פומפאו הצהיר שהעולם והאזור מודאגים, ובצדק, מפסגות החתרנות אליהן תגיע איראן גרעינית. עוד קבעה ארה"ב שאיראן עדיין מחזיקה בני ערובה והטילה [עיצומים](#) על תשעה אישים שהוגדרו כקרובים לח'מנאי, ובהם מעורבים בפיגוע נגד חיל הנחתים בביירות ב-1983. כן הוכרז פרס בסך 20 מיליון דולר למי שיוביל לשחרורו של רוברט לווינסון, איש ה-FBI העצור על ידי איראן. בימין האמריקאי טענו כי [על ארה"ב לאבד את סובלנותה כלפי גרמניה](#) ומדינות מערביות המקיימות קשרים מעשיים עם איראן. אך, בינתיים האריכה ארה"ב את הפטור המאפשר קשר עם איראן ל-25 חברות הפועלות מול מגזר הגרעין האיראני, בתירוץ שזה עוזר לפיקוח ולמניעת פריצה גרעינית איראנית. חברת הקונגרס ליז צ'ייני לא השתכנעה והגישה הצעת חוק שתאסור "פטורים אזרחיים".

מדיניות "הלחץ המירבי" של טראמפ עדיין לא צלחה ותעוזת איראן רק מתגברת, עם השלכות לישראל, אם טהראן תחליט ליישם מולה את היכולות שהפגינה בהתקפה על מתקני הנפט במפרץ. מנגד, מהומות הדלק שפרצו באיראן ב-15 בנובמבר והתפשטו לרחבי המדינה מצביעות דווקא על הצלחת המדיניות. מחוקקים משתי המפלגות הביעו תמיכה במפגינים אך נמנעו מלקרוא לפעולה מעשית. פומפאו הצהיר שארה"ב ניצבת לצד המפגינים, ואיראן מאשימה את ארה"ב שיש לה יד ורגל במהומות, כמו בוונצואלה, הונג קונג ולבנון, ומזהירה כי תגיב בזמן ובמקום שייראו לה. ארה"ב מדגישה שההפגנות הן תוצר של תסכול מקומי, ומהוות בעיקר דרישה מצד העם לניהול כלכלי נכון. הפנטגון הכחיש ידיעות לפיהן נשקל שיגור 14,000 חיילים למפרץ, ונראה כי לארה"ב אין מנופים רבים מדי להשפעה על הנעשה באיראן, למעט אולי הפעלת הגישה לאינטרנט, שהמשטר האיראני חסם.

עיראק: לאור האשמות מפגינים שאיראן עומדת מאחורי מקרי ההרג הרבים במדינה, קיים סוליאמני מגעים עם מיליציות פרו-איראניות כדי להבטיח שיעמדו לצד ראש הממשלה עבד אל-מהדי. על ארה"ב היה להבהיר את עמדתה, והאינטרס שלה היה לתמוך במפגינים, אך לא באופן בוטה מדי. כך עשה פומפאו באמרו שעל ממשלת עיראק להאזין לעם. במהלך ביקורתי כלפי ממשלת בגדאד, פרסמה שגרירות ארה"ב הודעת צער על ההרוגים והחטופים בהפגנות וקראה להתחיל בדיונים דחופים ורציניים עם הציבור. סגן מזכיר ההגנה ג'והן רוד ביקר בבגדאד וארביל בהקשר של הקואליציה נגד דאעש. הוא הדגיש את הקשרים בין ארה"ב לעיראק וגינה הרג וחטיפת אזרחים. בינתיים, גובר הכוח הרך של רוסיה על זה של ארה"ב במערכה על התודעה העיראקית – למשל על ידי משיכת סטודנטים עיראקים ללימודים ברוסיה לעומת קשיים במתן ויזות לסטודנטים מצד ארה"ב.

לבנון: ערב חג ההודיה נאות הממשל להעביר את 105 מיליון הדולר לשימוש צבא לבנון. קדמה לכך עצירה לא-מוסברת של התקציב, שכבר אושר בעבר, וזאת על אף ציוץ של פומפאו ב-5 בנובמבר שעמי לבנון ועיראק רוצים את ארצותיהם בחזרה ונמאס להם מהחתרנות של איראן. מחדל זה הוליד מטחי ביקורת רבים: בכירי וועדת החוץ בבית הנבחרים פנו [במכתב לנשיא ולראש צוות הבית הלבן](#) והגדירו את העיכוב כחסר אחריות. ואילו ג'פרי פלטמן* טען שבכך [הממשל העניק מתנה לאיראן ולסוריה](#).

שמוגדר בווינגטון כ"מר לבנון", ושכיהן בעבר כשגריר ארה"ב בלבנון. עוזר מזכיר המדינה למזרח הקרוב וסגן מזכ"ל האו"ם לעניינים פוליטיים.*

ערב הסעודית: שר החוץ ג'ביר אישר שמתקיימים גישושים מול איראן באמצעות "מדינה אחת", בהם מסרה ערב הסעודית שפניה ליציבות אזורית ובטחון. הדבר נובע גם מאכזבת ערב הסעודית מרפיון התגובה האמריקנית להתקפה על מתקני הנפט ותסכול מעמדת הקונגרס כלפי מעורבות הממלכה בתימן. ב-5 בנובמבר נחתם "הסכם ריאד" בין ערב הסעודית לח'ותים, שאמור להוביל לרגיעה ולשיפור יחסי ערב הסעודית עם איראן. ואילו חילות האוויר הסעודי והאמריקני קיימו תרגיל משותף. בארה"ב נעצרו שני עובדי חברת טוויטר בחשד לריגול לטובת ערב הסעודית, ופעיל זכויות אדם מערב הסעודית, שמתגורר במונטריאול, התלונן שהיה יעד לציתות מצד אותם עובדים.

מצרים: מזכירי ההגנה והמדינה האמריקנים [הזהירו את מצרים](#) שאם תרכוש מטוסי SU-35 היא מסתכנת בסנקציות לפי חוק אמריקני האוסר רכש פריטים צבאיים רוסים. עוד הביעה ארה"ב תמיכה בפתרון למשבר סכר הנילוס האתיופי באמצעות וועידה של מצרים, אתיופיה וסודאן.

המלצות לישראל: אנו מתמידים בהמלצתנו להתכונן לבוקר שאחרי הממשל הנוכחי, לחזק את הקשר עם הדמוקרטים (אך תוך שימור היחסים המיוחדים עם ממשל טראמפ), לשקם את היחסים עם הקהילה היהודית ולקומם מהריסותיו את שרות החוץ הישראלי.

אירועים מרכזיים בחודש נובמבר 2019

פומפאו מודיע על [שינוי מדיניות ביחס להתנחלויות](#), ומעורר [התנגדות בקונגרס](#)

טראמפ מסרב [להעביר תשלום לפלסטינים](#) שנתניהו מבקש, ומציע שישראל תשלם

טראמפ מעניק קבלת פנים חמה בארה"ב [לנשיא תורכיה ארדואן](#)

מחלקת המדינה [מגנה את ההחלטה האירופית](#) בדבר סימון מוצרי התנחלויות

הממשל מאשר [סיוע ביטחוני ללבנון](#), שהיה מוקפא במשך כמה חודשים